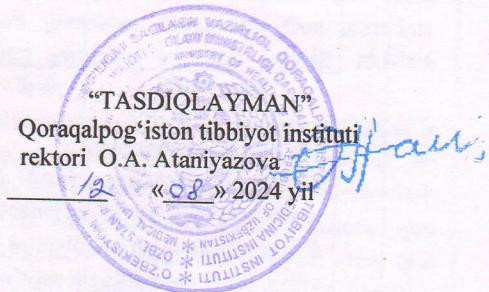

O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI SOG'LIQNI SAQLASH VAZIRLIGI
O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI OLIY VA O'RTA MAXSUS TA'LIM
VAZIRLIGI

QORAQALPOG'ISTON TIBBIYOT INSTITUTI

Ro'yxatga olindi
№ BD-24/P-4/2.09
«12» 08 2024 yil

FIZIOLOGIYA FANINING
MODUL DASTURI

Bilim sohasi: 900000 - Sog'lijni saqlash va ijtimoiy ta'minot
Talim sohasi: 910000 - Sog'lijni saqlash
Talim yo'nalishlari: 60910200 - Davolash ishi

Nukus – 2024

Fan/modul kodи	O'quv yili	Semestr	Kreditlar	
	2024-2025	3-4	7	
Fan/modul turi	Ta'lim tili			
Majburiy	qoraqlapoq /o'zbek/rus	Xaftadagi dars soatları	3	
1.	Fanning nomi	Auditoriya mashg'ulotlari (soat)	Mustaqil ta'lim (soat) Jami yuklama (soat)	
1.	Fiziologiya	120	120 240	
2.	I. Modulning mazmuni	<p>Modulni o'qitishdan maysad - funktsional tizim mavqeji asosida sog'iqliqi ta'minlash va sog'lon organizminning ishlash mexanizmlarini bilsiz. Sog'iqliqi diagnostikasini, ish qobiliyatini, individual funktsional aktivligini proqnoz qilish, ilmiy metodologik asoslarini shakllantirish, ko'nikmalanmegallash, bo'lajak umumiy amaliyot shifokori mutaxassisini davolash ishi (kasbiy ta'lim) yo'nalishi bo'yicha tayorlash</p> <p>Modulning vazifalari:</p> <p>sog'iqliqi taminalash mexanizmlarini funktsional tizim asosida, sog'lon organizminning ishlab turish qonuniyatlarini bilish;</p> <p>organizminning ichki muhitining asosiy parametrlarini, o'sish va rivojlanish qonuniyatlarini, tashqi muhit ta'sirini o'rganish;</p> <p>klinikada keng qo'llanadigan, organizminning funktsiyalarini tekshirishni yangi usullari mohiyatini o'zlashtirish;</p> <p>umumiy va xususiy fiziologiyalarni tashqi muhit faktorlari ta'siri sharoitiда organizminning integrativ fe'l – atvorini asoslarini o'zlashtirish;</p> <p>bo'lajak mutaxassisda normada, sog'lon organizminning holatida nazoratga asoslangan klinik fikrlarini shakllantirish;</p> <p>fan bo'yicha talabalarning bilim ko'nikma va malakalariga quyidagi talablar qo'yildi.</p>		
II ASOSIY NAZARIY QISM	II.I Modul tarkibiga quyidagi mavzular kiradi:	<p>3-sennestr</p> <p>1-mavzu. Fiziologiyaga kirish. Qo'zg'aluvchan to'qimalarning tavsifi. Membrana potensiali, xodisalar. Qo'zg'aluvchan to'qimalarning tavsifi. Membrana potensiali, uning kelib chiqishi. Depolyarizaciyaning kritik darajasi. Harakat potensiali, uning kelib chiqishi. Refrakterlik va uning bosqichlari.</p> <p>2-mavzu: Muskular fiziologiyasi. Skelet muskullarining fiziologik xossalari. Muskulning qisqarish turlari. Muskulning qisqarish mexanizmi. Nerv</p>		

tolalari fiziologiyasi. Nerv tolalari tasnifi, nervda qo'zg'alishning tarqalish mexanizmi. Nervda qo'zg'alishning o'tkazish qonunari. Nerv-muskul sinapsining tuzilmas-faoliy tavsifi. Sinapslar fiziologiyasi. Sinapstar.
3-mavzu: Qon tizimi. Qonning fizikaviy-kimyoviy xossalari. Qonning shaklli elementlari, ularning doimiyligini saqlash mexanizmlari. Eritrocitlar. Ko'rsatkichlari, ularning bolalardagi xususiyatlari. Qonning doimiy Leykocitlar. Trombocitlar va ularni qon ivishda ishtiroti. Qon trombocitar va koagulyacion gemostaz. Gemostaz. Qon guruhlari. Qonning rezus mansubligi. Qon guruhlari va qon quyish asoslari. Rezus omil va rezus nomutonosiblik.
4-mavzu: Yurakning gemodinamik vazifikasi. Yurak mushagining fiziologik xossalari. Yurak cikli va uning bosqichlari. Yurakning sistolik va daqiqalik xajmlari, ularning aniqlash usullari vabolalardagi xususiyatlari. Yurak faoliyatining boshqarilishi. Gemodinamika asoslari. Arterial qon bosimini. Qon tonirlarning funktsional tasnifi. Arteriya va vena qon bosimlari. Arteriya va vena pulsi. Tonirlarda qonning harakatlantishi. Tomirlar tonusining boshqarilishi.
5-mavzu: Ichki sekreciya bezlari fiziologiyasi. Gormonlarning umumiy xossalari va tasnifi. Fiziologik jarayonlarning gormonal boshqarilishi. Ichki sekreciya bezlarning organizm funktsiyalarini boshqarishdagi ishtiroti. Gipotalamo-gipofizar tizim. Gipofiz gormonlari. Qalqonsimon bez gormonlari. Me'da osti bezi gormonlari. Buyruk usti bezi gormontari. Jinsiy gormontar. Epifiz, timus va yo'ldosh gormonlarning fiziologik roli.
6-mavzu: Termoregulyaciya. Fizikaviy va kimyoviy termoregulyaciya. Organizmda issiqllarning boshqarilishi. Tana haroratinig boshqarish mexanizmi.
7-mavzu: Nafas fiziologiyasi. O'pka ventilasiyasi. Nafas olish va nafas chiqarish biomexanikasi. Plevra bo'shilg'idiagi bosim. O'pkada gazlar almashinuv. Gazlarning qon bilan tashilishi. Nafasning boshqarilishi Gipoksiya va uning turlari.
8-mavzu: Moddalar va energiya almashinuv. Moddalar almashinuv haqida umumiy tushuncha. Assimilyaciya va dissimilyaciya. Oziq moddalarning plastik va energetik roli. Organizmda oqsillar, yog'lar, uglevodlar almashinuv va specific sintezi haqida umumiy tushuncha. Vitaminlar, mineral moddalar, mikroelementlar, ularning fiziologik roli.
9-mavzu: Hazm fiziologiyasi. Hazm a'zolarining vazifalari. Hazmning turlari. Oshqozon-ichak yo'lli faoliyatini o'rganish usullari. O'g'iz

bóshlig'ida va medada ovqat hazm bo'lish. Oshqozon-ichak yo'llining harakat faoliyat. O't-safroning hazm jarayonidagi vazifasi. Me'da osti bezining hazm jarayonidagi ishtiroki. Ingichka va yo'g'on ichakda ovqat hazm bo'lishi. Ingichka iohakda ovqat hazm bo'lishi. Oziq moddalarning hazm yo'lida so'rtilishi. Yo'g'on ichakdag'i hazm xususiyatlari.

10-mavzu: Ayiruv tizimining fiziologiyasi. Buyraklar funkciyalari. Ayiruv a'zolarining gomeostazni ta'minlashdag'i ishtiroki. Syyidik holsib'o'lishi jarayontari, ularning boshqarilishi va bolalardagi xususiyatlari. Nefromning tuzilma - faoly tavsifi. Buyraklarning sekretor faoliyat. Buyraklar faoliyatini o'rganish usullari.

11-mavzu: Asab markazlari. Asab markazlarining xossalari. Markaziy nerv tizimining reflektor tamoyilli. Neyron - markaziy nerv tizimining tuzilma va faoly briqgi. Neyronlarning turlati, vazifalari. Neyrogliya, uning turlati va vazifalari. Neyronlar bilan neyrogliya o'rtaisdagi faoliy aloqa. Nerv markazlari va nerv markazlarining xossalari. Orqa miya fiziologiyasi. Orqa miyaning reflektor va o'tkazuvchi yo'l faoliyat. Odanda klinik ahamiyatga ega orqa miya reflekslari. Spinal shok. Uzunchoq miya fiziologiyasi. Uzunchoq miya markazlari va funkciyalari. Vegetativ nerv sistemasini axamiyati. O'rta miya, oraliq miya va miyacha fiziologiyasi.

12-mavzu: Analizatorlarning umumiy fiziologiyasi. Analizatorlarning ahamiyati va ishish tamoyillari. Ko'rvu analizatori fiziologiyasi. Rang sezish nazaryalari. Eshituuv analizatori funkcyiyasi. Kortiev a'zo va chig'anoqdagi elektrik xodisalar. Vestibulyar analizator va uning muvozanat saqlashdagi roli. Shartli reflekslar, ularning tasnifi. Shartli refleks hosil qilish usuli. Vaqtincha aloqa hosil bo'lish mexanizmi. Shartli reflekslarning tormozlanishi. Oliy nerv faoliyat. Oliy nerv faoliyatining tiplari.

III Amaliy (laboratoriya) mashg'ulotlari bo'yicha ko'rsatma va tavsiyalar:
Amaliy mashg'ulotlari uchun kiyiliagi mavzular tavsivi etiladi:

3-semestr

- 1-mavzu: Fiziologiya fani, rivojlanishi, tibbiyotda ahamiyati. Qo'zg'aluvchan to'qimalarda bioelektrik xodisalar.
- 2-mavzu: Ta'sirlash qonunlari.
- 3-mavzu: Qon tizimi. Qonning fizikaviy -kimyoviy xossalari. Eritrocitlar fiziologiyasi. Gemoglobin.
- 4-mavzu: Leykocitlar. Qon guruxlari. Rezus faktori.
- 5-mavzu: Trombocitlar. Gemostaz. Fibrinoliz.
- 6-mavzu: Muskular fiziologiyasi. Tetanus.
- 7-n. mavzu: Muskular fiziologiyasi. Tetanus.
- 8-mavzu: Nerv toalari va sinapslar fiziologiyasi.
- 9-mavzu: Qon aylanishi. Yurak mushaklari. Yurak

faoliyatini tekshirish usullari.

10-mavzu: Yurak faoliyatini boshqarilishi.

11-mavzu: Gemodinamika asosları. Arterial qon bosimi.

12-mavzu: Mikrocirculyaciya tizimi. Qon tomirlar tonusini boshqarilishi.

13-mavzu: Endokrin bezlar fiziologiyasi.

Gipotalamo - gipofizar tizim. Qadqonsimon va qalqon oldi bezি fiziologiyasi.

14-mavzu: Me'da osti bezi gormonlari. Buyrak usi bezi gormonlari.

15-mavzu: Jinsiy gormonlar. Epifiz, timus va yo'idosh gormonlarning fiziologik roli.

4-semestr:

16-mavzu: Nafas fiziologiyasi. Qonda gazlarni tashilishi. Nafas mexanizmi.

17-mavzu: To'qimalarda gaz almashinuv. Nafasning boshqarilishi.

18-mavzu: Moddalar va energiya almashinuv. Ovqatlanishning fiziologik asosları.

19-mavzu: Hazm tizimi fiziologiyasi. Og'iz bo'shlig'i va me'dada ovqat hazm bo'lishi. Jigarning hazm jarayonidagi roli. O't-safto ajralishi va o'tning xossalari.

20-mavzu: Ingichka va yo'g'on ichakda ovqat hazm bo'lishi. Me'da osti bezi fiziologiyasi. Pankreatik sekreciya.

21-mavzu: Ayiruv sistemasi. Buyraklar fiziologiyasi. Buyraklar faoliyatining boshqarilishi.

22-mavzu: Nerv markazlari. Asab markazlari xossalari.

23-mavzu: Orqa miyaning reflektor va o'tkazuvchi yo'l faoliyati, tekshirish usullari.

24-mavzu: Uzunchoq miya va o'rta miya.

25-mavzu: Oraliq miya va miyacha fiziologiyasi.

26-mavzu: Vegetativ asab tizimi o'rganish. Vegetativ asab tizimi, simpatik, parasimpatik va metasimpatik asab tizimi.

27-mavzu: Analizatorlarning fiziologiyasi.

28-mavzu: Ko'rvu analizatori. Ko'zning optik va receptor tizimi.

29-mavzu: Eshituuv va vestibulyar analizatorlarning fiziologiyasi.

30-mavzu: Shartli reflekslar. Shartli reflekslar, ularning tasnifi. Vaqtincha aloqa hosil bo'lish mexanizmi. Shartli reflekslarning tormozlanishi. Asab tizimi oliy bo'limlarning vazifalari. Oliy asab faoliyatni tiplari.

Amaliy mashg'ulotlar multimedia qurilmalari jihozlari bilan jixozlangan auditoriyalarda har bir akademik guruhga alohida o'tiladi. Mashg'ulotlarda faol va interfaol usullar qo'llaniladi. "Loyihali o'qitish", "Keys-stadi" va boshqa texnologiyalaridan foydalaniлади. Tarkatma materiallari va axborotlar multimedia qurilmalari yordamida uzatiladi. Laboratoriya mashg'ulotlari fiziologik uskunalaridan va qurilmalar bilan jixozlangan laboratoriya har bir akademik guruhga aloxida o'tiladi.

IV. Amaliy ko'nikmalar

Normal fiziologiya fanidan laboratoriya mashq'ulotlarini bajarish davrida talabalar quvidagi amaliy ko'nikmlarni o'zlashtirishlari ko'nda tutilgan:

- Barmoddan qon olish texnikasi
- Qon guruhlarini AVO sistemasida aniqlash; Rezus faktorni aniqlash
- ECHTri aniqlash
- Sog'iom odam EKG sining analizi
- AB o'chash
- Pulsni aniqlash
- spirometriya
- pay reflekslarini tekshirish
- korish o'tkirligini aniqlash
- korish maydonini aniqlash

Talabalar fiziologik uskunalaridan, qurilmalar va zamonaviy usullarni o'rganib bilimlarni boshqa fundamental va klinik fanlarni o'rganishda shuningdek, kelgusida olingan bilimlarni shifokorlik kasbiy faoliyatida qo'llay olish. Keng duyoqarashga ega bo'lish maqsadida, adapbiot bilan ishlash o'qigan ma'lumotlarni tahlii qilish, olgan ma'lumotlarni tibbiyotni o'rganish uchun qo'llash, horijiy tilidagi adapbiot ma'lumotlarni tushinish va kelgusida foydalanish, o'chash asboplarni ishlatish, olgan natiyjalarini tahlii qilish kompetensiyalarini egallash kerak.

V Mustaqil ta'lim va mustaqil ishlar

Mustaqil ta'lim uchun tavsiya etilgan mavzular:

3-semestr

- Fiziologiya fani, rivojlanishi, tibbiyotda ahamiyati. Fiziologik tekshiruv usullari.
- Qo'zg'aluvchan to'qima (bezlarida) larda bioelektrik xodisalar
- Ta'sirlash qonunlari tibbiyotda ahamiyati.
- Siliq va ko'ndalang targ'il mushaklar fiziologik farqlari.
- Tinch va jismoniy mashq holatidagi fiziologik korsatkichlari
- Jismoniy mashqda arterial bosimning o'zgarishi
- Sportchilarda normal puls ko'satkichlari
- Sinapslarning turli moddalarga sezgiriligi.
- Eritrocitlar, turli funkciyalari.
- Gemoglobin va uning turllari. Leykocitlar.
- Genostaz. Qon guruhlari. Rezus-faktor.
- Yurak gemodinamik vazifasi.
- Yurak faoliyatini tekshirishni yangi usullari.

15. Yurak faoliyatining boshqarilishi.

- Arterial qon bosimi va periferik pulsni tibbiyotda ahamiyati.
- A'zolarda mikrocirculyaciya.

18-Ichki sekreciya bezlari fiziologiyasi.

4-semestr

- Termoregulyaciya.
- Qonda gazlarni niqdorini aniqlashni yangi usullari.
- To'qimani kislorod bilan to'yinishini aniqlash usullari.
- Moddalar va energiya almashtinuvini o'rganish. To'g'ri ovqatlanish asoslari.
- Hazm tizimi faoliyatini o'rganishni yangi usullari
- Oshqozon ichak yo'lining harakat faoliyatini tekshirish usullari.
- Odam va xayvonlar ingichka va yo'g'on ichagida ovqat hazm bo'lishini o'ziga xosligi.
- "Buyrakklar bosimi" fiziologiyasi.
- Asab markazlarining o'ziga xosligi.
- Orqa mivyaning reflektor va o'tkazuvchi yo'l faoliyati, tekshirish usullari.
- Vegetativ nerv sistemasi faoliyatini o'rganish.
- Sensor recepciya.
- Ko'ruv analizatori. Ko'zning optik tizimi
- To'r pardadagi fotokimyoviy jarayon. Rang sezish nazariyalari.
- Eshituv va vestibulyar analizatorlarva ichki a'zolarni o'zaro bog'liqligi.

Normal fiziologiya moduli bo'yicha mustaqil ish auditoriyadan tashqari o'kazildi. Talabalar tavsiya etilgan mavzulardan esse, referat, prezentsatsiyalar va grafik organayzerlarini taylorlab, o'qituvchiga darsdan tashqari bo'lgan vaqtda taqdim etadilar. Taqdim etilayotgan ishda mavzuning fiziologiya savollariga atroficha ta'rif berilib, asosiy urg'u shu mavzuni tibbiyotdagi ahamiyatiga qaratilgan bo'lishi kerak. Bajarilgan ish dolzarbliji, yangi jumiy ma'lumotlar saqlagan, animatsiya va videofilm lar bilan boyitilgan bo'lishni kerak.

VI Ta'lim natiyjalari/ kasbiy kompetensiyalar

3-semestr

- Talaba biishi kerak:
- Odam organizmi fiziologiyasining maqsad va vazifalarini, uning umumiy analiyot shifokori faoliyatidagi ahamiyatini *haqida tasavvuga ega bo'lishi*;
- fanning maqsadi va vazifalarini, uning umumiy amaliyot shifokori ish faoliyatidagi ahamiyatini;
- funktsiyalarni klinik tekshirishning eng asosiy usullari bilan tanishirish turli yoshdagi odamda organizm tizimlari normal faoliyatini ko'satkichlarni;

-hayot jarayonida odamning funksiyalari shakllanishining asosiy qonuniyatlarni, tushuntirishi *bilishi va ulardan foydalana olishi*;

-amaliyotda tahlil usullarini qo'llash; izlanishga ilmiy yondashish; fiziologik axamiyatga ega bo'lgan normal korsatkishlar va klinikada keng qo'llanadigan, organizmning funksiyalarini tekshirishni yangi usullari mohiyatini o'zlashtirish *malakalariga ega bo'lishi kerak*.

4-semester

Talaba bilishi kerak:

-organizm rivojanishining ontogenetidagi bosqichlarini, tashqi muhitning turli sharoitlarida bola organizmning hayot faoliyati tamoyillari *haqida tussovvruga ega bo'lishi*;

-normal fiziologiyaning tibbiyot amaliyotida tutgan o'mini;

-amaliy ishlarni mustaqil bajarishni, olingen natiyalarni nazoratni; -ilmiy adabiyot bilan mustaqil ishlashni, organizm tizimlarining tasnifi *bilishi va ulardan foydalana olishi*;

-amaliyotda tahlil usullarini qo'llash, izlanishga ilmiy yondashish; fiziologik axamiyatga ega bo'lgan normal korsettishlar va klinikada keng qo'llanadigan, organizmning funksiyalarini tekshirishni yangi usullari mohiyatini o'zlashtirish *malakalariga ega bo'lishi kerak*.

Modul davomida talabalar inson organizmning a'zolar va ularda kechadigan fiziologik jarayonlarni hatosiz va aniq ko'rsata bilishi, ya'n fiziologiyani to'g'ri tushunish "fiziologik material" lardan foydalana olish; Talabalar tomonidan fiziologiya modulida olgan bilimlarini klinik sharoitlarda taxlit qilish ko'nikmalariga ega bo'lish kerak.

VII. Ta'lim texnologiyalari va metodlari

- Interfaol o'yinlar;
- Seminar (mantiqiy fikrlash, teskor savol-javoblar;
- Guruhlarda ishlash;
- Taqdimotlarni kiritish;
- Individual loyixalar;
- Jamoas bo'lib ishlash va himoya qilish uchun loyixalar.

VIII Kreditlarni olish uchun talablar:

Joriy nazorat shaklida berilgan vazifa va topsuriqlarni bajarish, oraliq va yakunni nazorat turli bo'yicha og'zaki va testlarni muvoffaqiyatli topsinrishlari kerak.

Asosiy adabiyotlar:

1. Alyaviya O.T., va boshq. Fiziologiya. T., 2019 y.
 2. Agadjanyan N.A., Atlas po normahoy fiziologii pod red. Vissayashkola, M. 2009 g.
 3. Agadjanyan N.A., Vlasova I.G., Ermakova N.V., Torshin V.T. Osnovi fiziologii cheloveka. Iz-vo.RUDN, M. 2012 g.
 4. Sudakov K.V., Andrianov V.V., Vagin Yu.E. Fiziologiya cheloveka. Atlasdinamicheskix sxem. 2-e izdanie. Iz-vo: GEOTAR-Media, 2015 g.
 5. Lauralee Sherwood . Fundamentals of Human Physiology,, 4 E., USA.2012 y.
 6. K Sembulingam PhD and Prema Sembulingam Jaypee Brothers, Essentials of Medical Physiology, Medical publishers(P)Ltd, 2012.y.
- Qo'shimcha adabiyotlar:*
1. Alyaviya O.T., Yakovenko V.I., Usmanov R., Skosireva O.V. Sovremennee interaktivnye metodi obucheniya i kontrolya znanii studentov v podgotovke vracha obutey praktiki. Tashkent. 2004 g. – 48 s.
 2. Alyaviya O.T., Yakozenko V.I. Delovie igri v uchebnom processe kafedri norm.fiziologii. Tashkent. 2003 g. - 36 s.
 3. Korneeva L.I. Sovremennee interaktivnye metodi obucheniya v sisteme povishenie kvalifikacii: zarubejny opt. Universiteteskoe upravlenie: praktika i analiz. M, 2004 g; 4 (32). – s. 78-83.
 4. Teshaeva O.R. Proektirovanie i planirovaniye pedagogicheskix texnologiy v medicine Uchebno-metodicheskoe posobie pod redakcley TMA, Tashkent. 2010 g. – 139 s.
 5. Morman D., Keller L. Fiziologiya serdechno-sosudistoy sistemi. perev. s angl. M-S-P Minsk. 2000 g.-250s.
 6. Vander A., Fiziologiya pochek. M-S-P. Minsk. perev s angl 2000 g.-251s.
 7. Xalmatova B.T., Informacionne texnologii i drugie novacii v organizacii uchebnogo processa v medicinskem vuze. Tashkent, 2008 g. – S. 209-210.
 8. Xodiev B.Yu., Golish L.V., D.P.Xashimova. Sposobi i sredstva organizacii samostoyatelnoy uchebnoy deyatelnosti: Uchebno-metodicheskoe posobie dlya studentov. Izdanie 2-e, dopolnennoe i ispravленное. Tashkent. TGEU, 2010. - 115 s.
 9. Agamennon Despopoulos. Stefan Silbernagl. Color Atlas of Physiology New York. 2003 y.
- Internet manbaulari:*
- 1.<http://www.normphys.chat.ru/metodich.html>;
 - 2.http://www.physiology.ru/price_list.html;
 - 3.http://www.physiology.ru/hb_main.html;
 - 4.http://www.physiology.ru/hb_electron.html.

Qoraqalpog'iston tibbiyot instituti tomonidan ishlab chiqilgan va tasdiqlangan.

Modulning o'quv dasturi Qoraqalpog'iston tibbiyot institutining «12” № 11-sonli buyruq*'i* (buyruqning 1-ilovasi) bilan tasdiqlangan.

O'quv-uslubiy boshqarma boshlig'i

Abdullaeva N.Dj.

Modul uchun ma'sullar:

Erejepova G.Dj., Babajanova V.A. Qoraqalpog'iston Tibbiyot Instituti «Anatomiya, histologiya, fiziologiya biofizika va jismoniy tarbiya» kafedrasи assistentlari.

Taqrizchilar:

Ichki taqrizchi:

Qarajanova T.- Qoraqalpog'iston Tibbiyot Instituti « Tibbiy biologiya va mikrobiologiya » kafedrasи, biologiya fanlari nomzodi

Tashqi taqrizchi:

R.Rzaev - Qoraqalpog'iston Davlat Universiteti «Umimiy biologiya va fiziologiya» kafedrasи, biologiya fanlari nomzodi.